PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

# MUQIMIY: HAYOTI, IJODI VA ADABIY MEROSI

**Sohibov Azizbek Dilshod o'g'li**
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Buxgalteriya hisobi fakulteti 2-kurs talabasi
beksokhibov07@gmail.com

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20115769

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada XIX asr o'zbek adabiyotining yirik vakili Muhammad Aminxo'ja Muqimiyning hayot yo'li, ijodiy faoliyati va adabiy merosi keng qamrovli tarzda o'rganilgan. Tarixiy-qiyosiy, matniy va kommunikatsion tahlil metodlaridan foydalangan holda shoirning tug'ilishi va yashagan davri, uning ijodiy shakllanish bosqichlari, asosiy she'riy janrlari hamda jamiyatga ta'siri tadqiq etilgan. Tadqiqot natijalari Muqimiy ijodining nafaqat badiiy, balki ijtimoiy-siyosiy va ma'rifiy ahamiyatini ochib beradi. Shoir merosining zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan yangicha talqini taqdim etiladi.

**Kalit so'zlar:** Muqimiy, o'zbek adabiyoti, XIX asr, satira, hajviy she'riyat, ma'rifatparvarlik, adabiy meros, ijtimoiy tanqid, Qo'qon xonligi, klassik adabiyot.

**Аннотация.** В данной статье широко исследуются жизненный путь, творческая деятельность и литературное наследие Мухаммада Аминходжи Мукими — крупного представителя узбекской литературы XIX века. С использованием историко-сравнительного, текстуального и коммуникационного методов анализа изучаются рождение и эпоха поэта, этапы его творческого становления, основные поэтические жанры и влияние на общество. Результаты исследования раскрывают не только художественное, но и общественно-политическое и просветительское значение творчества Мукими. Представляется новая интерпретация наследия поэта с точки зрения современного литературоведения.

**Ключевые слова:** Мукими, узбекская литература, XIX век, сатира, юмористическая поэзия, просветительство, литературное наследие, социальная критика, Кокандское ханство, классическая литература.

**Abstract.** This article provides a comprehensive study of the life, creative activity, and literary heritage of Muhammad Aminkhoja Muqimiy, a prominent representative of 19th-century Uzbek literature. Using historical-comparative, textual, and communicative analysis methods, the article examines the poet's birth and historical era, stages of his creative development, main poetic genres, and societal influence. The findings reveal not only the artistic but also the socio-political and enlightenment significance of Muqimiy's works. A new interpretation of the poet's legacy from the perspective of modern literary studies is presented.

**Keywords:** Muqimiy, Uzbek literature, 19th century, satire, humorous poetry, enlightenment, literary heritage, social criticism, Khanate of Kokand, classical literature.

## Kirish

XIX asr o'zbek adabiyoti tarixida Muhammad Aminxo'ja Muqimiy (1850–1903) alohida o'rin tutadi. U Qo'qon xonligi inqirozidan so'ng Rossiya imperiyasi hukmronligi ostida o'tgan murakkab tarixiy davrda yashab ijod etdi. Bu davr o'zbek xalqi uchun ham ijtimoiy, ham madaniy jihatdan keskin o'zgarishlar bilan tavsiflanadi. Aynan shu murakkab zamonda Muqimiy o'z she'riyati orqali

xalqning og'riqli muammolarini ifodalash, adolatsizlikni fosh etish va ma'rifatga da'vat qilish vazifasini o'z zimmaga oldi.[1]

Tadqiqot mavzusining dolzarbligi shundaki, Muqimiy ijodi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Uning satirik she'rlari zamona jarohatlarini keskin va ta'sirchan tarzda tasvirlagan bo'lib, bu asarlar adabiy jihatdan ham, ijtimoiy-tarixiy jihatdan ham o'rganishga muhtoj. Hozirgi adabiyotshunoslik shoir merosini yangi metodologik yondashuvlar bilan qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda.

Maqolaning maqsadi — Muqimiy hayoti va ijodini tizimli va keng qamrovli ravishda tadqiq etish, uning adabiy merosidagi asosiy yo'nalishlarni, janriy xususiyatlarni va ijtimoiy funksiyasini ochib berish. Tadqiqot davomida quyidagi savollarga javob izlanadi: Muqimiy qanday tarixiy sharoitda yashab ijod etdi? Uning she'riyatining asosiy janrlari va mavzulari qanday? Shoir ijodi o‘zbek adabiyoti rivojlanishiga qanday hissa qo‘shdi?

## Adabiyotlar tahlili

### *Muqimiy tadqiqotlari tarixi*

Muqimiy ijodini o‘rganish keyingi yillarda ham o‘zbek adabiyotshunosligining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoldi. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmida shoir merosiga qiziqish yanada kuchaydi va uning asarlarini matnshunoslik, tarixiy-adabiy va g‘oyaviy-badiiy jihatdan tahlil qilish kengaydi. Bu davrda Muqimiy ijodi nafaqat satirik shoir sifatida, balki ma’rifatparvar va ijtimoiy fikrni ifodalovchi ijodkor sifatida ham qayta baholandi.

Mirzayev (1972) va boshqa adabiyotshunoslar Muqimiy yashagan Qo‘qon adabiy muhiti, uning zamondoshlari va ijodiy aloqalarini chuqur o‘rganib, shoirning adabiy maktab shakllanishidagi rolini ta’kidladilar. Ushbu tadqiqotlar Muqimiyni faqat individual ijodkor emas, balki butun bir adabiy jarayonning faol ishtirokchisi sifatida ko‘rsatdi.

Mustaqillik davriga kelib esa Muqimiy merosiga yangicha yondashuvlar paydo bo‘ldi. Uning ijodi milliy o‘zlik, tarixiy xotira va ma’naviy qadriyatlar nuqtai nazaridan qayta talqin qilina boshlandi. Zamonaviy tadqiqotlarda shoir asarlarining lingvopoetik xususiyatlari, intertekstual aloqalari va ijtimoiy diskursdagi o‘rni ham o‘rganilmoqda.

Shu tariqa, Muqimiy tadqiqotlari tarixi bir necha bosqichdan iborat bo‘lib, har bir davr uning ijodiga yangi ilmiy yondashuv va yangi talqinlar olib kirgan. Bugungi kunda ham Muqimiy ijodi adabiyotshunoslik, madaniyatshunoslik va kommunikatsiya tadqiqotlari uchun dolzarb ilmiy manba bo‘lib qolmoqda.[2]

Mirzayev (1972) XIX asr o‘zbek adabiyoti tarixida Muqimiy merosini chuqur tahlil qildi va uni davrining yetakchi satirik shoiri sifatida ta'rifladi. Olim shoir hayotining biografik va ijodiy bosqichlarini ketma-ket bayon etib, uning asarlarini tarixiy kontekstda o'rgandi. Bu yondashuv keyinchalik ko'plab tadqiqotchilar tomonidan qo'llab-quvvatlandi.

### *Zamonaviy adabiyotshunoslik yondashuvlari*

Karimov (2010) o'z tadqiqotida Muqimiy merosini ma'rifatparvarlik adabiyotining muhim namunasi sifatida ko'rib chiqdi va XIX asr o‘zbek adabiyotida realistik tendentsiyalarning

[1]Mirzayev, H. (1972). XIX asr uzbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan, 45-bet.

[2]Qayumov, A. (1965). Muqimiy satirasi. Toshkent: Uzbek SSR Davlat nashriyoti, 12-bet.

shakllanishida shoir tutgan rolini alohida ta'kidladi. Olim Muqimiy she'rlarida xalqona til va obrazlar qo'llanishini maxsus o'rganib, uning demokratik yo'nalishini asosladi.[3]

Ashrapov (2020) esa tanqidiy realizm nuqtai nazaridan Muqimiy ijodiga yondashib, uning asarlarida ijtimoiy voqelikni aks ettirish xususiyatlarini tahlil qildi. Tadqiqotchi Muqimiy she'rlarini XIX asr o‘zbek adabiyotidagi tanqidiy realizm oqimining yorqin namunasi sifatida baholadi. Ushbu yondashuv zamonaviy adabiyotshunoslikda tobora kuchayib bormoqda.[4]

**Metodologiya**

Metodologik yondashuvda interdisipliner qarash ham muhim o‘rin egalladi, ya’ni adabiyotshunoslik bilan bir qatorda kommunikatsiya nazariyasi va media tadqiqotlari elementlari ham qo‘llanildi. Bu yondashuv Muqimiy ijodini faqat badiiy hodisa sifatida emas, balki ijtimoiy axborot almashinuvi tizimi sifatida ham tahlil qilish imkonini berdi. Shu orqali shoir she’riyatining zamonaviy blog va ijtimoiy media funksiyalariga yaqin jihatlari aniqlandi.

Bundan tashqari, kontent-tahlil metodi yordamida Muqimiy asarlarida uchraydigan asosiy mavzular — ijtimoiy adolatsizlik, ma’rifat, xalq hayoti va tanqidiy munosabat — tizimli ravishda tasnif qilindi. Ushbu metod shoir ijodidagi mavzuviy ustuvorliklarni aniqlash va ularning davr ijtimoiy sharoitlari bilan bog‘liqligini ko‘rsatishda muhim rol o‘ynadi.

Tadqiqot jarayonida qiyosiy yondashuv asosida Muqimiy ijodi boshqa ma’rifatparvar shoirlar, jumladan Furqat va Zavqiy ijodi bilan solishtirildi. Bu esa uning ijodiy uslubi va ijtimoiy pozitsiyasining o‘ziga xos jihatlarini yanada aniqroq ochib berdi. Shuningdek, zamonaviy blog-jurnalistika namunalari bilan qiyoslash orqali tarixiy va zamonaviy kommunikatsiya shakllari o‘rtasidagi o‘xshashliklar ham tahlil qilindi.

Umuman olganda, qo‘llanilgan metodlar kompleksligi tadqiqotning ilmiy asoslanganligini kuchaytirib, Muqimiy ijodini ko‘p qatlamli tahlil qilish imkonini yaratdi.

**Natijalar**

***Muqimiyning hayot yo'li***

Muhammad Aminxo‘ja Muqimiy 1850-yilda Qo‘qon shahrida hunarmand oilasida tavallud topdi. Otasi Mirzo Aminxo‘ja mahalliy to‘quvchi bo‘lib, ilmli va dindor odam edi. Muqimiy yoshligidan maktabda ta’lim oldi, so‘ng madrasada o‘qidi. U arab va fors tillarini mukammal egalladi, klassik Sharq adabiyoti namoyandalarining asarlarini chuqur o‘rgandi.

Muqimiy o‘z davrining yetuk ziyolilaridan biri sifatida nafaqat diniy va adabiy bilimlarni egalladi, balki jamiyat hayotiga faol munosabat bildira boshladi. Uning ilk ijodiy mashqlari o‘qish davridayoq shakllanib, keyinchalik yetuk she’riy asarlarga asos bo‘ldi. Shoir Qo‘qon adabiy muhitida faol ishtirok etib, zamondosh ijodkorlar bilan ijodiy aloqalar o‘rnatgan.

Uning hayoti davomida moddiy qiyinchiliklar va ijtimoiy notengliklar ham sezilarli ta’sir ko‘rsatgan bo‘lib, bu holat uning ijodida realistik ruhning kuchayishiga olib kelgan. Muqimiy xalq hayotini yaqindan kuzatgan holda, oddiy insonlarning turmush tarzi, orzu-umidlari va muammolarini o‘z asarlarida aks ettirgan.

---

[3]Karimov, N. (2010). Marifatparvarlik adabiyoti: uzbek va jahon tajribasi. Toshkent: Akademnashr, 134-bet.

[4]Ashrapov, R. (2020). XIX asr uzbek adabiyotida tanqidiy realizm. Toshkent: Uzbek, 55-bet.

Shoirning ijodiy shakllanishida Qo‘qon adabiy muhiti, o‘sha davrdagi ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlar ham muhim rol o‘ynagan. U o‘z she’rlari orqali nafaqat badiiy go‘zallikni, balki ijtimoiy fikrni ham ifodalashga intilgan. Shu bois Muqimiy ijodi o‘zbek ma’rifatparvarlik adabiyotining muhim bosqichlaridan biri sifatida qadrlanadi.[5]

Shoir yoshlik chog'idan she'r yoza boshladi va tez orada Qo'qon adabiy muhitida tanildi. Muqimiy taxallusi («muqim» so'zidan — bir joyda o'troq turuvchi) uning ijodiy faoliyati davomida qabul qilindi. Dastlabki she'rlarida Navoiy, Fuzuliy va Bedil an'analari kuchli seziladi, biroq Muqimiy tez orada o'ziga xos ovozini topdi.

Muqimiy hayotida Qo'qon xonligining qulashi (1876) va Rossiya imperiyasining O'rta Osiyoni bosib olishi muhim tarixiy voqea bo'ldi. Bu o'zgarishlar shoir hayotiga ham, ijodiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Yangi mustamlaka ma'muriyati, o'zgargan ijtimoiy munosabatlar va madaniy hayotdagi keskin burilishlar Muqimiy she'rlarining asosiy mavzulariga aylandi.[6]

Shoir umrining ko'p qismini Qo'qonda o'tkazdi. U doim oddiy xalq bilan yaqin muloqotda bo'ldi, bozorlar, choyxonalar va to'ylarda she'rlarini o'qidi. Muqimiy 1903-yilda vafot etdi, ammo uning she'rlari xalq xotirasida yashayvera berdi. Shoir merosini keyingi avlodlarga yetkazishda xalq an'anasi va og‘zaki adabiyot alohida rol o'ynadi.

***Ijodiy yo'nalishlari va janrlari***

Muqimiy ijodida ikkinchi muhim yo‘nalish — lirik she’riyat bo‘lib, unda insoniy tuyg‘ular, sevgi-muhabbat, tabiat go‘zalligi va hayotiy kechinmalar nozik badiiy tasvir orqali ifodalangan. Shoirning g‘azallari mumtoz sharq she’riyati an’analari ruhida yozilgan bo‘lib, ularda nafislik, badiiy obrazlar va musiqiylik yetakchi o‘rin tutadi. Lirik asarlarida Muqimiy inson qalbi kechinmalarini chuqur psixologik tahlil qilishga ham harakat qilgan.

Shuningdek, Muqimiy ijodida sayohatnoma va nasriy elementlarga yaqin bo‘lgan asarlar ham uchraydi. Bu turdagi asarlarda muallif o‘zi ko‘rgan voqealar, shaharlar va odamlar hayotini realistik tasvirlashga intilgan. Ularning asosiy xususiyati — sodda, xalqona til va kuzatuvchanlikka asoslangan tasviriy uslubdir.

Muqimiy ijodiy uslubining yana bir muhim jihati — xalq og‘zaki ijodi an’analaridan unumli foydalanishdir. Shoir maqol, matal va iboralardan keng foydalangan holda, o‘z asarlariga xalqona ruh va tushunarli ifoda bergan. Bu esa uning she’riyatini keng omma uchun yaqin va tushunarli qilgan.

Umuman olganda, Muqimiy ijodiy yo‘nalishlari o‘zaro uyg‘unlashgan holda, uning asarlarini boy va ko‘p qatlamli adabiy merosga aylantiradi. U nafaqat satirik, balki lirik va realistik tasvir ustasi sifatida ham o‘zbek adabiyoti tarixida muhim o‘rin egallaydi.

Ikkinchi yo'nalish — lirik she'riyat. Muqimiy g'azal, ruboiy, muxammas janrlarida yuksak darajada ijod etdi. Uning lirik she'rlarida sevgi, tabiat, insoniy kechinmalar o'ziga xos o‘zbek poetik an'analari asosida tasvirlandi. Lirik she'rlarida Navoiy va Fuzuliy ta'siri yaqqol sezilsa-da, Muqimiy ularni o'ziga xos milliy ruh bilan boyitdi.[7]

---

[5]Mirzayev, H. (1972). XIX asr uzbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan, 112-bet.

[6]Qayumov, A. (1965). Muqimiy satirasi. Toshkent: Uzbek SSR Davlat nashriyoti, 89-bet.

[7]Yusupov, A. (2019). Klassik adabiyot va raqamli media: yangi yondashuvlar. Toshkent: Uzbek milliy ensiklopediyasi, 22-bet.

Uchinchi yo'nalish — ma'rifatparvarlik she'riyati. Muqimiy ilm-fanning ahamiyati, ta'lim va tarbiyaning zarurati haqida ham ko'plab she'rlar yozdi. Bu asarlarda u xalqni nodonlik va jaholatdan qutilishga, zamonaviy bilimlarni egallashga da'vat etdi. Uning ma'rifatparvarlik she'rlari XIX asr oxiri — XX asr boshlari o‘zbek ma'rifatchilik harakatining adabiy ifodasi bo'ldi.

**1-jadval. Muqimiy ijodidagi asosiy janrlar va ularning xususiyatlari**

| Janr | Asarlar soni (taxm.) | Asosiy mavzu | Xarakterli xususiyat |
|---|---|---|---|
| G'azal | 200+ | Sevgi, tabiat, falsafa | Klassik she'r an'anasi |
| Satira/Hajviya | 80+ | Ijtimoiy tanqid | Keskinlik, xalqchillik |
| Muxammas | 40+ | Lirika va ma'rifat | Murakkab shakl |
| Ruboiy | 60+ | Hayot falsafasi | Lo'ndalik, chuqurlik |
| Qit'a | 30+ | Dolzarb muammolar | Aniq munosabat |

***Muqimiy she'riyatining tarqalishi va ta'siri***

XIX asrda matbaa va gazeta kam tarqalgan sharoitda Muqimiy she'rlari asosan og'zaki yo'l bilan tarqaldi. Uning asarlari bozorlar, choyxonalar, masjidlar va to'ylarda o'qildi, yodlab olinib, ko'pchilikka yetkazildi. Bu jarayon she'rlarning xalq orasida tez va keng tarqalishiga imkon berdi.[8]

Muqimiy she'rlarining keng tarqalishiga uning oddiy, tushunarli tili va xalqona obrazlar qo'llashi sabab bo'ldi. Shoir murakkab saroy tili o'rniga barcha qatlamlar tushunadigan xalqona o'zbek tilida yozdi. Bu esa uning asarlarini nafaqat ziyolilarga, balki oddiy hunarmandlar, dehqonlar va savdogarlarga ham yaqin qildi.

**2-jadval. Muqimiyning mashhur asarlari va ularning ijtimoiy mavzulari**

| She'r nomi | Yozilgan davr | Asosiy mavzu | Ijtimoiy ahamiyati |
|---|---|---|---|
| Tanobchilar | 1880-yillar | Soliq zulmi | Juda yuqori |
| Saylov | 1876-1880 | Siyosiy tanqid | Juda yuqori |
| Munofiq | 1880-yillar | Axloqiy tanqid | Yuqori |
| Dunyoning ishi | 1890-yillar | Hayot falsafasi | O'rtacha |
| Xotin-qizlar haqida | 1885-yillar | Gender masalasi | Yuqori |

**Muhokama**

Muqimiy ijodida ikkinchi muhim jihat sifatida uning ma’rifatparvarlik pozitsiyasini alohida ta’kidlash lozim. Shoir nafaqat mavjud ijtimoiy muammolarni aks ettirgan, balki jamiyatni uyg‘otish, ilm-ma’rifatga chaqirish va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga intilgan. Uning asarlarida jaholatni tanqid qilish, adolat va insonparvarlik g‘oyalarini ilgari surish asosiy o‘rin egallaydi.

Shuningdek, Muqimiy ijodining muhim xususiyatlaridan biri uning xalqona til va sodda ifoda uslubidan foydalanishidir. Bu holat uning asarlarini keng omma uchun tushunarli va ta’sirchan qilgan. Shoir she’rlari faqat adabiy muhitda emas, balki oddiy xalq orasida ham keng tarqalgan bo‘lib, ijtimoiy ongning shakllanishiga xizmat qilgan.

Yana bir jihat shuki, Muqimiy ijodi satira va yumor elementlari bilan boyitilgan bo‘lib, bu orqali u jamiyatdagi illatlarni keskin, ammo badiiy jihatdan yuksak darajada tanqid qilgan. Bu yondashuv uning ijodini nafaqat estetik, balki ijtimoiy-funksional jihatdan ham muhim qiladi.

Umuman olganda, Muqimiy merosi o‘z davrining ijtimoiy hayotini aks ettiruvchi badiiy ko‘zgudir. Uning ijodi tarixiy voqelik, ma’rifatparvarlik g‘oyalari va xalq ruhiyatining uyg‘unlashgan ifodasi sifatida o‘zbek adabiyotida alohida o‘rin egallaydi.

Ikkinchidan, Muqimiy ijodining xalqchilligi va demokratik yo'nalishi undan oldingi klassik adabiyot bilan munosabatini noyob tarzda belgilaydi. Bir tomondan, u Navoiy, Fuzuliy kabi klassiklar an'anasini davom ettirdi va boyitdi. Boshqa tomondan, u ushbu an'anadan farqli o'laroq, oddiy xalq og'ir hayotini she'riy va hajviy tarzda tasvirlashga kirishdi. Bu ikki jihat — klassikaga sadoqat va xalqchillik — Muqimiy ijodini o'zbek adabiyotida noyob hodisaga aylantiradi.

Uchinchidan, Muqimiy merosining tadqiqot tarixiga nazar tashlaganda, ko'rinadi-ki, har bir davr uni o'z prizmasi orqali ko'rdi. Sovet davri adabiyotshunosligida u asosan sinf kurashchisi va zolim tuzumning fosh etuvchisi sifatida baholandi. Mustaqillik davri esa Muqimiy merosiga yangicha, milliy-ma'rifiy nuqtai nazardan yondashish imkonini berdi. Zamonaviy tadqiqotlar esa uning kommunikativ va madaniy ahamiyatini alohida ta'kidlaydi.

Tadqiqotning cheklovi shundaki, Muqimiy asarlarining barcha nusxalari va qo'lyozmalari to'liq saqlanmagan. Ayrim she'rlar og‘zaki an'ana orqali yetib kelgani sababli matn variantlari o'rtasida farqlar mavjud. Bu holat shoir ijodini to'liq va aniq o'rganishda ma'lum qiyinchiliklar tug'diradi. Kelajak tadqiqotlar uchun Muqimiy qo'lyozmalarini qiyosiy tahlil qilish muhim metodologik vazifa bo'lib qoladi.

**Xulosa**

Muqimiy o‘zbek adabiyotining XIX asrdagi eng yirik vakili sifatida o'z she'riyati orqali xalq dardi va umidlarini ifodaladi. Uning hayot yo'li — Qo'qonda tavallud topishidan to 1903-yilgi vafotiga qadar — o‘zbek tarixi va madaniyatining muhim sahifalarini o'z ichiga oladi. Shoir nafaqat adabiy, balki ijtimoiy voqelik sifatida ham o'rganishga loyiq darajada murakkab va ko'p qirrali shaxsdir.

Muqimiy she'riyatidagi asosiy yo'nalishlar — ijtimoiy satira, lirika va ma'rifatparvarlik — birgalikda uning ijodiy siymosining to'liq manzarasini hosil qiladi. Satirik asarlarida u mansabdorlarni, poraxo'rlarni va nodonlikni qoraladi. Lirik she'rlarida esa inson qalbi kechinmalarini nozik va teran ifodaladi. Ma'rifatparvarlik she'rlarida ilm va tariqqi yo‘lini ko'rsatdi. Bu uch yo'nalish Muqimiy ijodini bir butun va yaxlit tizim sifatida ko'rishga imkon beradi.

Muqimiy merosining zamonaviy ahamiyati ham e'tiborga molik. Uning asarlari bugungi kunda ham o'zbek adabiyoti darsliklarida o'rganiladi, teatrda sahnalashtiriladi va adabiy tadqiqotlarda ko'rib chiqiladi. Kelajak tadqiqotlar uchun Muqimiy she'rlarini yangi filologik metodologiyalar bilan o'rganish, ularni raqamli muhitda targ'ib qilish va xalqaro adabiy kontekstda taqqoslash muhim yo'nalishlar bo'lib qolmoqda. Bu esa Muqimiy merosining nafaqat milliy, balki jahon adabiyoti kontekstida ham alohida o'rin egallashiga xizmat qiladi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Ashrapov, R. (2020). XIX asr o‘zbek adabiyotida tanqidiy realizm. Toshkent: O‘zbek.
2. Hamidov, H. (2008). XIX asr o‘zbek she'riyatida satirik yo'nalish. Toshkent: O‘zbek milliy ensiklopediyasi.
3. Karimov, N. (2010). Ma'rifatparvarlik adabiyoti: o'zbek va jahon tajribasi. Toshkent: Akademnashr.
4. Mirzayev, H. (1972). XIX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: Fan.
5. Qayumov, A. (1965). Muqimiy satirasi. Toshkent: O'zbek SSR Davlat nashriyoti.
6. Yusupov, A. (2019). Klassik adabiyot va raqamli media: yangi yondashuvlar. Toshkent: O'zbek milliy ensiklopediyasi.
7. Gillmor, D. (2004). We the media: Grassroots journalism by the people, for the people. O'Reilly Media.
8. Habermas, J. (1989). The structural transformation of the public sphere. MIT Press.
9. Jenkins, H. (2006). Convergence culture: Where old and new media collide. New York University Press.
10. Murthy, D. (2013). Twitter: Social communication in the Twitter age. Polity Press.